

Zpráva o vnitřním hodnocení Akreditační komise

Milan Sojka

Pavel Höschl, Jiří Sobota

listopad 2007

Zpráva byla projednána na zasedání Akreditační komise ve dnech 20. - 21. listopadu 2007.

Úvod

Akreditační komise České republiky (dále jen AK) je institucí, která se systematicky zabývá hodnocením kvality vysokých škol a jejich studijních programů a svým působením vytváří podmínky pro zabezpečování a zlepšování kvality hlavních činností vysokých škol. Využívá k tomu institucionální hodnocení, hodnocení akreditovaných činností a akreditačních postupů. Zatímco hodnocení je chápáno jako hlavní cesta zkvalitňování českých vysokých škol, procesy akreditace plní zejména funkci disciplinující, protože vycházejí z minimálních standardů a usilují o oddělení kvality a nekvality. U nekvalitních studijních programů AK nedoporučuje udělení akreditace a neakreditované programy nemohou být uskutečňovány, nelze k jejich studiu přijímat uchazeče, konat výuku, zkoušky ani přiznávat udělovat tituly, a nemohou být financovány z veřejných zdrojů.

AK pečuje o kvalitu vysokoškolského vzdělávání a všestranně posuzuje vzdělávací, vědeckou, výzkumnou, uměleckou a další tvůrčí činnost vysokých škol. Vedle těchto povinností, vyplývajících ze zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), a ze Statutu AK, schváleného Vládou České republiky usnesením č. 744 ze dne 28. července 2004, AK realizuje aktivity v souladu s požadavky vyplývajícími z členství AK ve sdružení ENQA (Evropská síť pro zabezpečování kvality ve vysokoškolském vzdělávání) a ze začlenění České republiky do Evropského vysokoškolského prostoru (European Higher Education Area). Na zasedání ministrů zodpovědných za vysoké školství signatářských zemí Evropského vysokoškolského prostoru v norském Bergenu v roce 2005 byly schváleny Standardy a směrnice pro zajištění kvality v Evropském vysokoškolském prostoru připravené ve spolupráci ENQA, EUA, EURASHE a ESIB. Tyto Standardy a směrnice i podmínky členství v ENQA vyžadují vytvoření vnitřního systému zajišťování kvality činností institucí, které se zabývají zajišťování kvality ve vysokém školství, a zavedení jejich vnějšího hodnocení na národní či mezinárodní úrovni.

Je legitimní vyžadovat, aby instituce, které se zabývají zajišťováním kvality ve vysokém školství prokazovaly, že i jejich činnosti při hodnocení kvality jsou dostatečně kvalitní, že i v jejich rámci se pěstuje kultura kvality, již v souladu se zákonem vyžadují od hodnocených vysokoškolských institucí. V souladu s tím musí i AK usilovat o systematické zlepšování své činnosti.

Vzhledem k dlouhodobým dobrým vztahům, vzájemné spolupráci, společným cílům, obdobným problémům i výhodám jazykové blízkosti češtiny a slovenštiny vznikl společný projekt AK České republiky a AK Slovenské republiky pro budování systému vnitřního hodnocení i přípravu pro vnější hodnocení. Cílem tohoto společného projektu je vzájemná spolupráce při tvorbě systému vnitřního hodnocení obou AK a vytvoření výchozích podkladů pro vnější hodnocení i další vzájemná spolupráce při rozvoji národních systémů zajišťování kvality ve vysokém školství. Tyto aktivity by měly postupně vyústit do vzájemného uznávání výsledků hodnocení i akreditací.

V první etapě projektu byl vypracován návrh vnitřního systému hodnocení pro obě AK, který vycházel z požadavků *Standardů a směrnic pro zajištění kvality v Evropském vysokoškolském prostoru*. Ve druhé etapě byl rozpracován návrh pro realizaci vnějšího hodnocení ve spolupráci České republiky a AK Slovenské republiky. V souladu s tím by měly zpracovávané dokumenty i ostatní materiály AK prokazovat, že:

- veškeré postupy a výsledky činností AK jsou v souladu s jejím posláním a cíli v oblasti zajišťování kvality,
- AK má dostatečně funkční systém obrany proti konfliktům zájmů, její rozhodnutí a doporučení jsou konzistentní a nezávislá na tlacích zájmových skupin i vládních institucí,
- AK má dobře fungující systém vnitřního zabezpečení kvality svých činností; součástí tohoto systému je i vnitřní zpětná vazba (zprostředkující názory členů AK a stálých pracovních skupin, ale i pracovníků sekretariátu a akademické obce).

Systém vnitřního hodnocení by měl být dostatečně transparentní a důvěryhodný a měl by sloužit ke zvyšování kvality činností AK, zároveň by měl v adekvátní míře naplnit požadavky *Standardů a směrnic pro zajištění kvality v Evropském vysokoškolském prostoru* tak, aby vyhovoval požadavkům členství v asociaci ENQA. Dále by měl vytvářet dobré předpoklady pro vnější hodnocení AK.

Tento systém by měl především sloužit jako východisko zkvalitňování činností AK. V této souvislosti je nezbytné, aby zpráva o vnitřním hodnocení byla dostatečně analytická a otevřeně rozebírala silné a slabé stránky činností AK a vyústila do podoby doporučení k řešení

existujících problémů. S tímto záměrem využívá grémium pro vnitřní hodnocení ustavené AK vhodným způsobem SWOT analýzu.

Na přípravě Zprávy o vnitřním hodnocení AK pracovalo tříčlenné hodnotící grémium, do jehož kompetence patří zpracování návrhu hodnotících zpráv, jejich předkládání k projednání na zasedání AK a příprava zpráv o vnitřním hodnocení pro zveřejnění. Grémium pro vnitřní hodnocení pracuje na základě volby v následujícím složení: Milan Sojka, Jiří Sobota, Pavel Höschl. Základem zprávy je struktura vypracovaná v první etapě společného projektu AK České republiky a AK Slovenské republiky. Vnitřní hodnocení AK bude počínaje rokem 2007 probíhat každoročně. Součástí vnitřního hodnocení je systém zpětné vazby v podobě dotazníkového šetření, jehož výsledky byly využity při zpracování zprávy a jsou její přílohou.

AK se ve své činnosti snaží v co největší možné míře aplikovat *Standardy a směrnice pro zajištění kvality v Evropském vysokoškolském prostoru* a příklady dobré praxe zahraničních agentur zajišťujících kvalitu ve vysokém školství. Zároveň vychází z dlouholetých zkušeností s akreditacemi a hodnocením kvality v českém vysokém školství a dlouhodobě usiluje o zlepšování své činnosti. Přesto dosud existují oblasti, v nichž je třeba řešit praxi AK zlepšit, protože mezinárodně uznané standardy nejsou plně dodržovány. Je tomu tak zejména v oblasti aktivní participace studentů na činnosti AK (studenti nejsou přímo zastoupeni v AK a jsou dosud zastoupeni pouze v některých stálých a účelových pracovních skupinách). Většina pracovních skupin je složena pouze nebo převážně z akademických pracovníků a chybí zde pohled zaměstnavatelů. Pohled zaměstnavatelů není dostatečně zastoupen ani v AK samotné.

Hodnocení struktury AK

Složení AK je z hlediska oborové skladby i zastoupení vědních (studijních) oborů vcelku vyhovující. V tomto směru se v dotaznících vyslovila i naprosto převážná většina členů AK. Z hlediska efektivity vznikají určité obavy ze snah zvýšit počet členů AK. Někteří členové stálých pracovních skupin AK (dále jen stálé PS) navrhli určité změny ke zlepšení (vyčlenění samostatné stálé PS pro environmentální vědy, doplnění některých stálých PS o odborníky ze specifických oblastí).

Z hlediska mezinárodní srovnatelnosti postupů při hodnocení a kritérií je velmi důležité, že v AK jsou zastoupeni členové ze zahraničí. Ti však jsou v současné době pouze ze SRN, což poněkud zužuje mezinárodní srovnatelnost. Potřebné by bylo zastoupení za Slovenska,

Skandinávie či Velké Británie, případně některé z románských zemí (omezením je však jazyk). V AK i jejích pracovních skupinách převažují akademičtí pracovníci z vysokých škol a akademie věd České republiky. V AK nejsou zastoupeni studenti a zastoupení odborníků z praxe je velmi nízké.

Zastoupení studentů a odborníků z praxe je třeba zvýšit zejména ve stálých a účelových PS. Ve spolupráci se studentskou komorou Rady vysokých škol se postupně daří zvyšovat zastoupení studentů v PS. Zvýšit však by bylo třeba i zastoupení odborníků z praxe, aby byly více zohledněny pohledy praxe, což je zásadní zejména v případě technických a ekonomických oborů. Je zajímavé, že mnoho členů AK i jejích stálých PS považuje současné složení těchto grémií za efektivní a mnozí členové stálých pracovních skupin se v dotazníkovém šetření vylovovali proti zastoupení studentů a někteří i proti zastoupení odborníků z praxe.

Hodnocení struktury na úrovni sekretariátu AK

Sekretariát AK je personálně, materiálně i finančně poddimenzován. Zejména s ohledem na zvyšování požadavků na zpracovávání hodnotících materiálů, rostoucí požadavky na jazykovou vybavenost v souvislosti se spoluprací v mezinárodních grémiích (ENQA, CEEN, ECA aj.) a zvyšováním požadavků na internacionalizaci aktivit AK je třeba sekretariát AK posílit finančně i personálně a modernizovat jeho materiálně technické vybavení. Z hlediska zajištění hodnocení a akreditací hodnotila většina členů AK práci sekretariátu velmi pozitivně.

Hodnocení efektivity činnosti AK

AK ve své činnosti usiluje o co největší míru aplikace mezinárodně uznávaných standardů a postupů, o co největší transparentnost těchto postupů a dodržování explicitně formulovaných kritérií hodnocení. Vzhledem k zákonem stanoveným akreditačním postupům podléhají akreditaci a periodickému prodlužování platnosti akreditace veškeré studijní programy a jejich obory a obory habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem. To způsobuje nesmírnou zdrojovou i časovou náročnost jak na straně AK, tak na straně vysokých škol.

V podmínkách, kdy je možné dobře fungující vnitřní systém zajišťování kvality nalézt pouze na menší části veřejných a soukromých vysokoškolských institucí, nelze přejít od akreditace studijních programů k akreditaci institucí (což je praxe většiny členských agentur

Evropského konsorcia pro akreditaci). Postupně by však bylo vhodné u vysokoškolských institucí, které jednoznačně prokáží, že mají dobře fungující interní systém zajišťování kvality, přejít k akreditaci institucí. (Nutnou podmínkou takového přechodu by vedle fungujícího interního systému zajišťování kvality všech vysokých škol musela být realizace zásadních legislativních změn.)

Od roku 2002, kdy byla dokončena akreditace všech studijních programů legislativně uzákoněná vysokoškolským zákonem z roku 1998, klade AK významný důraz na hodnocení vysokých škol a jejich fakult a na hodnocení akreditovaných činností. Hodnocení se postupně stává základním nástrojem zvyšování kvality a vytváření kultury kvality na českých vysokých školách. Z motivačního hlediska by bylo vhodné zavést jako výsledek hodnocení označení „centrum excellence“. Je však třeba stanovit jednoznačná transparentní kritéria pro udělení tohoto označení.

Činnost AK je dosud orientována zejména na vydávání stanovisek k žádostem o akreditaci a hodnocení vysokých škol. Zejména v důsledku přetížení agendou spojenou s akreditacemi a prodlužováním platnosti akreditací zbývá velmi málo času na strategické úvahy a diskuse o koncepčních materiálech.

Žádosti o akreditaci a prodloužení platnosti akreditace jsou často předkládány v ne zcela odpovídající struktuře a neobsahují potřebné údaje pro hodnocení. Požadavek na trojí listinné vyhotovení žádosti vede k nárůstu nákladů a zvyšuje pracovní náročnost celého procesu. Zjednodušení a zefektivnění lze očekávat od připravovaného nového znění vyhlášky o obsahu žádosti o akreditaci studijního programu, která požadavek trojího listinné vyhotovení žádosti požadavkem vyhotovení jediného. Žádost by měla být předkládána k posouzení pracovním skupinám především elektronickou formou s jasným definováním požadovaných informací. V tomto směru se vyslovilo v dotazníkovém šetření více členů AK i stálých PS.

Hodnocení komunikace

Hlavní problémy lze spatřit v komunikaci AK s veřejností. Je proto třeba hledat vhodné cesty, jak co nejvhodnějším způsobem informovat veřejnost o poslání a činnosti AK a jejích PS. V tomto směru je třeba více využívat webové stránky AK. Klíčové je zlepšit kvalitativní úroveň webových stránek AK v anglickém jazyce. Komunikace s odborem vysokých škol Ministerstva

školství, mládeže a tělovýchovy je na velmi dobré úrovni, k výraznému zlepšení došlo i v komunikaci s Českou konferencí rektorů a Radou vysokých škol. Občasný nedostatek se vyskytuje v komunikaci s některými vysokými školami. Jeho příčiny lze spatřit v nedostatku informací (na jedné straně nejasnosti o poslání, kritériích a postupech AK na vysokých školách a na straně druhé nedostatečně pružná aktualizace webových stránek AK a nepřehlednost údajů).

Dotazníkové šetření však upozornilo i na určité problémy v komunikaci mezi AK a stálými PS.

Hodnocení transparentnosti procesů

AK i její stálé a účelové PS se ve své činnosti snaží o co největší transparentnost používaných kritérií a postupů. Kritéria jsou zveřejňována na webových stránkách AK. Pracovní skupiny je aplikují s ohledem na situaci jednotlivých oborů. Jde zejména o nastavení úrovně požadavků, jež musí odpovídat povaze oboru. Kritéria jsou v činnosti AK i stálých PS až na malé výjimky dodržována. Hlavním problémem je, že zejména na úrovni stálých PS nejsou vždy stejně interpretována. Tímto problémem se AK zabývá a snaží se o to, aby stanovená kritéria nebyla dodržována pouze formálně. Rovněž je třeba se hlouběji zabývat problematikou mezioborového srovnání a konzistentnosti hodnocení rozdílných oborů (přírodovědných, technických, společenskovedních, uměleckých).

V činnosti AK nedochází k porušování zákonných lhůt. V některých případech není argumentace při zamítnutí žádostí dostatečně přesvědčivá, což způsobuje občasné nedorozumění a mylnou interpretaci z pohledu žadatelů.

Nezávislost AK

Funkční a procesní nezávislost AK je zaručena zákonem o vysokých školách z roku 1998 a statutem AK schváleným Vládou České republiky. V činnosti AK i jejích stálých a účelových PS je striktně dodržována. Morální integrita členů AK i členů PS dokázala až dosud v dostatečné míře čelit lobbyistickým tlakům.

Většina členů AK i stálých PS považuje přijetí explicitního „etického kodexu“ za zbytečné. Jeho případné přijetí by však mohlo lépe působit vůči veřejnosti a mohl by v určité

míře vést ke snížení lobbyistických tlaků. Někteří respondenti ho považují za vhodný nástroj pro nové členy stálých PS, ve kterých dochází k častým obměnám.

Kontrolní mechanismy AK

Kontrolní mechanismy stanovené zákonem o vysokých školách, správním řádem a statutem AK fungují vcelku uspokojivě, jejich součástí je právo na odvolání. Nejsou však až dosud dostatečně institucionalizovány. Bylo by vhodné doplnění formálních postupů při porušení pravidel či kritérií akreditačního procesu a zavedení samostatné písemní agendy na sekretariátu AK.

Hodnocení mezinárodní spolupráce

AK je členskou agenturou ENQA, CEEN a ENQAHE. Spolupráce s těmito asociacemi je důležitá pro výměnu zkušeností, informací a dobré praxe. Rozhodující je zejména spolupráce v rámci ENQA při zvyšování profesionality systému hodnocení kvality (semináře, každoroční zasedání, publikace, účast na projektech apod.).

Úspěšně se rozvíjí zejména spolupráce s AK Slovenské republiky, jejímž výsledkem je i společný projekt vnitřního a vnějšího hodnocení AK, a spolupráce s vybranými členskými agenturami CEEN.

Hodnocení výsledků hodnotících a akreditačních výstupů

AK ve své činnosti klade stále větší důraz na hodnocení vysokých škol a jejich akreditovaných činností, přestože vzhledem k množství žádostí o akreditaci a prodloužení platnosti akreditace jsou členové AK i většiny stálých PS výrazně přetěžováni. Výstupy hodnocení i akreditací jsou převážně kvalitní a odpovídají přijatým kritériím. I proces akreditace je důsledně založen na hodnocení, i když jeho východiskem je aplikace minimálních standardů.

AK si dosud nedokázala vzhledem k náročnosti zákonem stanovených akreditačních postupů vytvořit dostatečný prostor pro diskuse o koncepčních otázkách. V budoucnosti by se měla systematicky věnovat analýze vlivu Boloňského procesu na kvalitu bakalářského a

magisterského studia, možnostem zefektivnit hodnocení a akreditace, zvýšení motivace ke zvyšování kvality a hledání intenzivnějších vazeb mezi hodnocením a financováním veřejných vysokých škol.

Existující problémy a doporučení, jak je řešit

1. AK by měla usilovat o zefektivnění své činnosti a vytvoření prostoru pro diskuse o koncepčních záležitostech
  - základní cestou zefektivnění by se v budoucnu měl stát přechod od akreditace oborů k akreditaci institucí (vysokých škol / jejich fakult), předpokladem je však vybudování funkčních interních systémů zajišťování kvality vysokých škol,
  - žádosti o akreditaci by měly být předávány a zpracovány především elektronickou formou,
  - potřebná je další diskuse o používaných kritériích při posuzování zejména magisterských a doktorských studijních programů a oborů habilitačních řízení a řízení ke jmenování profesorem.
2. Je třeba zlepšit vzájemnou komunikaci mezi AK a stálými PS. V této souvislosti je třeba více využívat webové stránky a přenášení informací prostřednictvím interního FTP.
3. Je třeba se zaměřit na zlepšení informovanosti vysokých škol a širší veřejnosti o činnosti AK.
4. AK by měla diskutovat o otázkách zapojení studentů a odborníků z praxe do činnosti stálých a účelových PS.
5. Vůči Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy je třeba vznést požadavek na zvýšení rozpočtu AK v souvislosti s novými úkoly vyplývajícími z účasti České republiky v Boloňském procesu a na lepší zajištění sekretariátu AK (personální i materiální).